

Svineproduktion i Rumænien

Rapport fra studietur til Rumænien 31.08.2008 til 5.09.2008

Axelborg, Axeltorv 3
DK-1609 København V
Tlf.: +45 3373 2700
Fax: +45 3311 2545

Postboks 50, Vinkelvej 11-13
DK-8620 Kjellerup
Tlf.: +45 8771 4000
Fax: +45 8771 4005

Udkærvej 15, Skejby
DK-8200 Århus N
Tlf.: +45 8740 5000
Fax: +45 8740 5092

Drejervej 7
DK-6600 Vejen
Tlf.: +45 7696 4600
Fax: +45 7696 4700

Deltagerliste

Sønke Møller	Svinerådgivning Vest, Birk Centerpark 24, 7400 Herning
Michael Lynge Kær	Svinerådgivning Vest, Birk Centerpark 24, 7400 Herning
Martin Sørning Berthelsen	Midtjysk Svinerådgivning, Resenvej 85, 7800 Skive
Vagn Johansen	LandboNord Svinerådgivning, Erhvervsparken 1, 9700 Brønderslev
Jes Klausen	KHL Svinerådgivning, Niels Bohrs Vej 2, 6000 Kolding
Trine Bonrud Nielsen	Sønderjysk Svinerådgivning, Billundvej 3, 6500 Vojens
Susanne Bigum Mortensen	Sønderjysk Svinerådgivning, Billundvej 3, 6500 Vojens
Henning Amby	LandboMidtØst, Samsøvej 33, 8382 Hinnerup
Jesper Toft	LandboMidtØst, Asmildklostervej 11, 8800 Viborg
Ole Lund	LandboMidtØst, Asmildklostervej 11, 8800 Viborg
Else Fink	Agro Nordjylland, Hobrovej 437, 9200 Ålborg SV
Maria Katja Jensen	LRØ, Erhvervsparken 13, 8700 Horsens
Niels Morten Sloth	Dansk Svineproduktion, Udkærsvej 15, Skejby, 8200 Århus N
Finn K. Udesen	Dansk Svineproduktion, Axeltorv 3, 1609 København V

Turarrangør:

Finn K. Udesen	Dansk Svineproduktion, Axeltorv 3, 1609 København V
Knud Simonsen	Danish Agricultural Advisory Service, Udkærsvej 15, 8200 Århus
Tolk - Dansk Rumænsk	Cristina Helweg-Larsen, Danske Ambassade Bukarest

Forord

Dansk svineproduktions årlige studietur for svineproduktionskonsulenter gik i år til Rumænien. Der har de senere år været en stigende interesse for at investere i Rumænien, særligt ved køb af landbrugsjord.

Formålet med turen var at se på landbrugets udvikling og studere de vilkår, som danske landmænd har at arbejde under, hvis de vælger at investere i rumænsk landbrug.

Turen blev tilrettelagt i samarbejde med Dansk Landbrugsrådgivnings internationale afdeling.

Programmet bød på mange spændende besøg og gode overraskelser. Vi besøgte både en rumænsk og "dansk" svineproduktion. Vi besøgte en forarbejdningsvirksomhed, et universitet og to investorgrupper, som samler jord og opbygger planteavlsbrug. Endelig så vi naturligvis hovedstaden Bukarest, hvor Ceausescus palads fylder meget.

Af store ekstra oplevelser kan nævnes vores tolk Christina, som er rumæner og gift med den danske ambassadør i Rumænien, og derfor taler dansk. Gennem Cristina fik vi god indsigt i Rumæniens historie. Endvidere kan nævnes at vi blev inviteret til eftermiddagskaffe i et lille kloster, som var under renovering, inviteret til middag i haven hos direktøren for den danske svineproduktion som vi besøgte, inviteret til en overdådig frokost på universitetet, samt en fornem middag hos ambassadørparret.

Som en gestus til vores værter fremførte Martin Berthelsen på fornem vis et lille udvalg af sit repertoire i viser, som gjorde stor lykke. Deltagerne i turen bidrog alle til at vi fik et godt fagligt og socialt udbytte af rejsen.

Sammendrag

Rumænien blev medlem af EU den 1. januar 2007, og er med sine knap 15 millioner hektar frodig og billig landbrugsjord, en del af Europas spisekammer. Dette sammen med at Rumænien har god arbejdskraft til en overkommelig lønudgift, gør det interessant at investere i rumænsk landbrug. Der er især interesse for at købe jord i Rumænien i håb om store værdistigninger på sigt, men også i at etablere svinefarme.

Der er mange store udfordringer i rumænsk landbrug, idet der er et meget stort antal små landbrug med 2-3 grise og 1-2 køer, som udgør ca. 75 pct. af landbrugsproduktionen. Endvidere er de gamle statsfarme nedlagt, hvilket medfører at jorden er splittet i utallige små lodder, og endelig er der ingen landbrugsorganisationer, som kan tale landbrugets sag i politiske kredse.

På turen blev der besøgt to veldrevne svinebrug - en dansk og en rumænsk, begge med Danavl dyr. Ud fra de opgivne mundtlige tal var det indtrykket at omkostningerne var på niveau med de 25 pct. bedste i Danmark. For rumænske svineproducenter er den nok højere.

Produktivitetsniveauet var på niveau med gennemsnittet i Danmark. I normale høstår er foderomkostningerne lidt billigere end i Danmark og de øvrige omkostninger er på ca. samme niveau eller lidt højere. Der er mulighed for at opnå tilskud til investering i siloer, inventar mv. på op til 50 pct. Der er en del usikkerhed omkring disse tilskud, men i det omfang de opnås, er de med til at holde kapitalomkostningerne nede på ca. samme niveau som i Danmark. Alt udstyr som kornsiloer, kornhåndteringsudstyr, blanderi, inventar, maskiner af enhver art osv. skal importeres. Det medfører at både indkøbsprisen og vedligeholdelsesomkostningerne er forholdsvis høje. Øvrige kapacitetsomkostninger er på dansk niveau. Lønomsomkostningerne er lidt lavere med en gennemsnitlig månedsløn, inkl. sociale ydelser på 2-3.000 kr. pr. måned.

Med en produktionspris på niveau som i Danmark, og en afregningspris på 14-15 kr. pr. kg, er der pt. god økonomi i at producere svin i Rumænien. Den høje afregningspris opnås fordi der gives et tilskud på ca. 225 kr. pr. slagtesvin. Det var lidt usikkert hvor lang tid dette tilskud ville blive givet fremover.

Da omfanget af den industrialiserede svineproduktion er forholdsvis begrænset er brugen af genetik fra avlselskaber det også. De besætninger vi besøgte benyttede dansk avlsmateriale til både so- og ornesiden. Begge besøgte besætninger benyttede intern KS.

Rumænien skal opfylde de samme miljøregler som i det øvrige EU, men de er først nu ved at implementere reglerne. Det vil sige, at det er tilladt at sprede 170 kg N/Ha.

Der er i modsætning til Danmark ingen ejerkrav bundet til produktionen. Man skal således blot eje den jord, som bygningerne ligger på. Hele produktionen kan således baseres på gylleaftaler. Gyllen opbevares i laguner (med membranbund) eller bassiner således, at mest mulig ammoniak kan fordampe, inden udspreddning på marken.

Ønsker en landmand at udvide produktionen søger han først kommunen om en byggetilladelse og dernæst "amtet" om en miljøgodkendelse. Miljøgodkendelsen består i en beskrivelse af projektet inklusiv forventede tidspunkter for færdiggørelse af de enkelte etaper. Det kontrolleres om projektet forløber planmæssigt. Når alle etaper er fuldført får landmanden den endelige godkendelse.

Generelt om Rumænien

Rumænien blev medlem af EU den 1. januar 2007. 87 pct. af befolkningen er rumænsk ortodokse. Det rumænske sprog er i familie med italiensk, idet en stor del af befolkningen har romerske rødder. Arealet er på 237.500 km². Det højeste bjerg er på 2.544 m og den længste flod er Donau, som løber gennem landet på 1.075 km. Valutaen hedder Leu og var ca. 2 kr. værd da gruppen var i Rumænien. Klimaet er tempereret fastlandsklima med store variationer efter område.

Ude på landet var det ikke usædvanligt at se karavaner af sigøjnerhestevogne. Vognene er opdelt i to etager med soverum for oven hvor børnene lå og køkken-dagligstue for neden.

Data om Rumænien

Dyrebestanden den 1. januar 2008

- Køer: 2.762.000 stk. (108.000 på produktionsfarme)
- Svin: 4.789.000 stk. (ca. 1.348 mio. på produktionsfarme)
- Kyllinger: 78.243.000 stk.
- Forventet svinebestand ved udgangen af 2008: 5.500.000

Kødforbrug per indbygger i 2007

- Total kød: 61.1 Kg
- EU gns: 86 Kg
- Svinekød: 31.6 Kg/ indbygger
- Kyllingekød: 21,3 Kg/ indbygger
- Oksekød: 6.8 Kg/ indbygger

Turen tog udgangspunkt i Bukarest. De lokaliteter der blev besøgt lå op til 120 km fra byen i forskellige retninger.

Introduktion af Rumænien

Rumænien er, med sine knap 15 millioner hektar frodig og billig landbrugsjord, en del af Europas spisekammer. Dette sammen med at Rumænien har god arbejdskraft til en overkommelig lønudgift, gør det interessant for udenlandske landmænd – også de danske – at investere i rumænsk landbrug. Der er især interesse fra danske landmænds side i at købe jord i Rumænien i håb om store værdistigninger på sigt, men også i at etablere svinefarme. Der er mange store udfordringer i rumænsk landbrug, idet der er et meget stort antal små landbrug med 2-3 grise og 1-2 køer, som udgør ca. 75 pct. af landbrugsproduktionen. Endvidere er de gamle statsfarme nedlagt, hvilket medfører at jorden er splittet i utallige små lodder, og endelig er der ingen landbrugsorganisationer, som kan tale landbrugets sag i politiske kredse.

Rumænsk landbrug står foran milliardinvesteringer

De rumænske landbrug står over for store investeringer i nyt produktionsudstyr – udstyr som ikke kan opdrives i Rumænien.

Kommer man først ud på landet i Rumænien, forstår man, hvorfor Rumænien engang var et europæisk brødkammer. Man kan køre bil i timevis, mens man defilerer forbi arealer med flade marker og tilsyneladende god bonitet. Men de rumænske landbrug har langt fra den standard, som vi kender i Danmark. Det seneste årti er der stort set ikke blevet investeret i nyt udstyr eller nye anlæg, og landbrugene lever langt fra op til krav og standarder på EU-markederne. Jorden er også mange steder udpint, og dyrkningsmetoderne mildes talt forældet. Køer og får passes stadig af hyrder.

Rumænerne spiser store mængder svinekød, men svineproduktionen i landet er gået ned ad bakke de seneste 15 år. I dag er der mangel på svinekød i Rumænien, og svinekød er derfor den landbrugsvarer, som landet importerer mest af. Af samme grund interesserer svineproduktionen mange udenlandske investorer.

Fåreavlen drives fortsat med hyrder. I det hele taget fik vi indtryk af, at udviklingen på landet var mindst 50 år bagefter Vesteuropa.

Slagterier skal også investere

I øjeblikket er der godt 300 slagterier i Rumænien, men to tredjedele af dem er i farezonen for at lukke, når de skal have en EU-godkendelse.

Procesudstyr til slagterierne er et område, hvor danske leverandører med knowhow kan blive leverandører, eller danske slagterier kan etablere sig. Den amerikanske kødgigant Smithfield har etableret svineproduktion i Rumænien. Problemer med mund- og klovesyge har imidlertid medført, at Smithfield er ved at afvikle deres svineproduktion.

Økonomi i svineproduktionen

Det var ikke muligt at få nøjagtige tal på omkostningsstrukturen på de to farme vi besøgte. Ud fra de opgivne mundtlige tal var det indtrykket at omkostningerne på de to farme lå på samme niveau, som de 25 pct. bedste i Danmark, hvilket sandsynligvis var i den lave ende for rumænsk svineproduktion. Produktivitetniveauet var på niveau med gennemsnittet i Danmark. I normale høstår er foderomkostningerne lidt billigere end i Danmark og de øvrige omkostninger er på ca. samme niveau eller lidt højere. Der er mulighed for at opnå tilskud til investering i siloer, inventar mv. på op til 50 pct. Der er en del usikkerhed omkring disse tilskud, men i det omfang de opnås, er de med til at holde kapitalomkostningerne nede på ca. samme niveau som i Danmark. Alt udstyr som kornsiloer, kornhåndteringsudstyr, blanderi, inventar, maskiner af enhver art osv. skal importeres. Det medfører at både indkøbsprisen og vedligeholdelsesomkostningerne er forholdsvis høje. Øvrige kapacitetsomkostninger er på dansk niveau. Lønomsætningerne er lidt lavere med en gennemsnitlig månedsløn, inkl. sociale ydelser på 2-3.000 kr. pr. måned. Med en produktionspris på niveau som i Danmark, og en afregningspris på 14-15 kr. pr. kg, er der pt. god økonomi i at producere svin i Rumænien. Den høje afregningspris opnås fordi der gives et tilskud på ca. 225 kr. pr. slagtesvin. Det var lidt usikkert hvor lang tid dette tilskud ville blive givet fremover.

Foderfremstilling

På de to svineproduktioner vi besøgte, blev der anvendt hjemmeblandet foder med anvendelse af byg, hvede, majs, tritiale, sojaskrå og vegetabilsk olie. Der blev indkøbt mineralske foderblandinger fra Vitfoss i Danmark, hvor det tilfældigvis var samme medarbejder, der betjente begge besætninger.

På den rumænsk ejede svineproduktion som vi besøgte, "S.C. Avicola" nær Contesti, bestod eksempelvis en foderblanding til ungsvin (30-60 kg levende vægt) af op til 30 pct. byg, 30 pct. hvede og 20 pct. majs, og i slutblandingen lidt mere byg og lidt mindre majs. Indtrykket var, at kontaktperson hos Vitfoss blev brugt som fodringsrådgiver i denne besætning.

På den danskejede svineproduktion som vi besøgte, "Danbred Arges", blev der anvendt fodrings- og generel produktionsrådgivning fra Svinerådgivning Vest i Danmark. Fodersammensætningen var omkring besøgstidspunktet som vist i tabel 1.

Tabel 1.	Fodersammensætning hos Danbred Arges						
	Dyregruppe	7-12 kg	12-30 kg	30-55 kg	55-100 kg	Diegivende søer	Drægtige søer
Fodermidler, pct.							
Majs	39,7						
Hvede		36,05	32,35	25,91	29,15		29,50
Byg	25,0	30,00	25,00	25,00	35,05		25,00
Triticale		10,00	20,00	30,00	15,00		30,00
Sojaskrå, 47,5 % råprotein		9,05	18,46	15,31	16,45		12,00
Sojaproteinkonc.(AK 530)	2,5	4,00					
Fiskemel	5,0	4,00					
Vegetabilsk olie	2,0	2,50	0,80	0,50	1,10		0,50
Foderkridt		1,10	1,69	1,78	1,60		1,60
Monocalciumfosfat	0,4	0,30	0,30	0,20	0,35		0,20
Mineralsk foderbl./koncentrat	25,4	3,00	1,40	1,30	1,30		1,20

Det var ikke vort indtryk, at der blev anvendt pelleteret færdigfoder leveret fra foderstofforretninger til svineproduktionen. Det er dog ikke undersøgt, hvorvidt dette også gælder for den svineproduktion, der drives af Smithfield-koncernen i det vestlige Rumænien. Ifølge den danske ambassadør i Rumænien eksisterer der hovedsageligt kun små lokale foderstofforretninger, ambassadøren brugte udtrykket "En foderstofforretning for hver 10 km".

Rådgivning, forskning og management

Ifølge den danske ambassadør i Rumænien foregår der kun i meget begrænset omfang landbrugsmæssig forskning. På "Faculty of Animal Science" på "University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine" i Bukarest var der i 2006-2007 ca. 740 studerende. Der findes (så vidt det blev forstået) enkelte private landbrugsrådgivere. Der findes ikke landboforeningsdrevet rådgivning, som vi kender det i Danmark.

De ledende rumænske medarbejdere, der var ansat hos den danskejede svineproduktion Danbred Arges, var oplært i Danmark.

Sundhed, avl, reproduktion og KS

Da omfanget af den industrialiserede svineproduktion er forholdsvis begrænset er brugen af genetik fra avls-selskaber det også.

De besætninger vi besøgte benyttede dansk avlsmateriale til både so- og ornesiden.

Med begrænset produktion og store afstande, ikke mindst tidsmæssigt, er KS via indkøbt sæd ikke en oplagt mulighed. Begge besøgte besætninger benyttede intern KS.

Reproduktionsresultaterne i de to besøgte besætninger var på niveau med det vi ser i Danmark, dette på trods af en meget varm sommer.

Racevalget var en LY-so og Hampshire eller Duroc-fædre.

Derudover er PIC, og sandsynligvis andre avlsselskaber, også til stede i Rumænien, og der findes ligeledes indenlandske avlsselskaber som fx "Trade Society **Romsuintest** Peris SA" (<http://www.romsuintest.ro/English/index.htm>) der laver 5 racer/linier orner og gylte.

Der findes også mere eksotiske racer i Rumænien, som vi dog ikke så. Af dem skal nævnes: Mangalitza, også kendt som Uldhåret svin, findes også i Ungarn og Bazna der er en krydsning af Mangalitza og Berkshire. For interesserede se fx.: <http://www.ansi.okstate.edu/breeds/swine/bazna/index.htm>

Miljøforhold i Rumænien

Rumænien skal opfylde de samme miljøregler som i det øvrige EU, men de er først nu ved at implementere reglerne. Det vil sige, at det er tilladt at sprede 170 kg N/Ha.

Der er i modsætning til Danmark ingen ejerkrav bundet til produktionen. Man skal således blot eje den jord, som bygningerne ligger på. Hele produktionen kan således baseres på gylleaftaler.

Ammoniakfordampning fra stalde og gylle er en ukendt miljøfaktor. Tværtimod opbevares gyllen i laguner (med membranbund) eller bassiner således, at mest mulig ammoniak kan fordampe, inden udspredning på marken.

Inden gyllen spredes på markerne tages der en prøve, hvorefter kommunen, ud fra indholdet af N, fastsætter hvor stort udspretningsareal, der er nødvendigt. Dette kan give langt flere tons gylle end de ca. 30 ton pr. ha, som den generelle begrænsning i Danmark ligger på.

Vi besøgte en planteproduktion, hvor fosforanalyser viste værdier på under 1. Jorden har ikke modtaget husdyrgødning igennem mange år, så der vil gå lang tid før der er opbygget en jordpulje, med en potentiel risiko for udvaskning. Derfor vil fosfor nok ikke blive betragtet som et miljøproblem foreløbig.

Ønsker en landmand at udvide produktionen søger han først kommunen om en byggetilladelse og dernæst "amtet" om en miljøgodkendelse. Miljøgodkendelsen består i en beskrivelse af projektet inklusiv forventede tidspunkter for færdiggørelse af de enkelte etaper. Det kontrolleres om projektet forløber planmæssigt. Når alle etaper er fuldført får landmanden den endelige godkendelse.

Det tager ca. et år at komme i gang med en planlagt udvidelse. Processen vanskeliggøres af, at ansøgningen ikke blot kan sendes ind til myndighederne, men at landmanden selv skal bære de enkelte dokumenter rundt i systemet.

Ydermere besværliggøres ansøgningsprocessen for godkendelser og tilladelser af at der ikke er nok rådgivere der kan hjælpe med at udfylde de dokumenter, som ansøgningen kræver.

Dyrevelfærd

Dyrene så generelt godt ud. Søerne så "velholdte" ud med et godt huld og konstitution. Smågrise og slagtesvin så ligeledes rigtig godt ud – ok pladsforhold og passende belægning. Det generelle indtryk var således at dyrevelfærden var i orden. Adspurgt havde de meget fokus på at overholde belægningsgrader i stier og under transport. Man var meget opmærksom på dyr, som havde behov for at blive taget ud af flokken, og der blev foretaget enkeltdyrs behandling. Grisene havde adgang til legetøj. Der er jo i øvrigt tale om et EU land, med dertil hørende regelsæt som i de to besætninger vi så, blev overholdt.

Personaleledelse

På den første farm, der var rumænsk ejet og ledet, var der 60 personer hvoraf de godt 20 var i staldene til at passe 1150 søer med slagtesvin. Nogle af de syv farestaldspassere havde 12 timers vagt, så der var døgnbemanding her. Ledelsen prøvede at motivere medarbejderne gennem bonus og provisionsafklønning. Med de lønninger der gives, er det nok også det medarbejderne har mest fokus på. På den anden farm, der var danskejet, var der dansk ledelse – kvindelig i stald og mandlig i mark. I stalden var der mellemledere (modne damer), og en organisering hvor man oplevede godt engagement af medarbejderne. Der afholdes ugentlige infomøder med fokus på produktionstal - helt efter gængs dansk standard. Man sørgede for rotation og "nat-arbejderne" fik ekstra i lønningsposen. Der var fokus på rationelle arbejdsgange – eksempelvis altid to personer sammen om at gå farestier igennem, så alle grise i kuldet straks var fanget og samlet op til behandling/eftersyn. Kastration forgik hver dag – også to personer gik sammen her. Udfordringerne var kommunikation – tingene skulle nævnes igen og igen med fokus på at sikre fælles forståelse for det, der blev sagt/beordret. Særlig opmærksomhed på at medarbejderne forsøger selv at tolke hvad de skal – hvis ikke de forstod, hvad der blev sagt. Det kunne så vise sig at være noget ganske andet de opfattede. Der forelå ikke skriftlige arbejdsplaner på synlige steder.

På en planteavlsfarm var der blevet overtaget 70 medarbejdere fra den tidligere ejer, hvor man havde valgt at beholde alle, for så at oplære få ad gangen i det driftige og rationelle markbrug, der netop er startet op. Lederen går selv foran - møder op som første mand daglig. Satser på at skabe tillid og respekt, så medarbejderne får det forhold til ledelsen, at de "ikke vil skuffe" ledelsen. Undgår derved at skulle kontrollere så meget. Har holdningen at "være ligemænd" og alle er noget værd!

Ledelsen havde et stort behov for good will i lokalsamfundet, fordi de stadig var i gang med at købe jord op. Der havde for nylig været kommunevalg i Rumænien og de borgmestre der havde støttet etableringen af de danske projekter var desværre ikke blevet genvalgt. Det viser at det kan være svært at opretholde støtten i lokalsamfundet, når et stort udenlandsk firma kommer og køber store landområder.

Investeringer i Rumænien

Danske investeringer i Rumænien består i høj grad af investeringer i jord. Formålet med investeringer er dels at få del i den forventede stigning på jord, dels at udnytte muligheden for planteavl i stor skala. Desuden er der mulighed for at genplacere gevinster ved salg af landbrug i Danmark.

Investorer som vælger at dyrke jorden vil normalt få en betydeligt mere positiv omtale og behandling i det lokale område, hvorimod investorer som blot køber jord op og derefter vil vente på prisstigninger vil få sværere ved at samle jord. De lokale ledere har stor indflydelse på stemningen vedr. salg til fremmede. Det er oftest afgørende, at disse personer stiller sig positivt overfor projektet.

Der er lang vej fra køb af det første jordlod til der foreligger et stort samlet areal, som kan dyrkes rationelt.

Rumænien importerer store mængder af alle former for kød, så der er store muligheder for investering i animalsk produktion. Det vil være særdeles vigtigt at vurdere infrastruktur og afsætningsmuligheder, samt at gøre sig meget klart at forholdene adskiller sig meget væsentligt fra danske forhold.

Isoleret set er det muligt at overføre danske produktionsmetoder inkl. Sundhedsforhold, når det gælder svin. Det er svært at realisere salg til andre besætninger, hvis sundhedsniveauet ikke er ens.

Umiddelbart burde det være ret let at etablere og styre f.eks. en produktion af slagtekyllinger, baseret på import af daggamle kyllinger fra Danmark.

Fælles for alle mulighederne er at de er kapitaltunge. Derfor vil det typisk være selskaber og ikke så ofte enkeltpersoner eller små grupper af landmænd, som investerer i jord og produktion.

Rapport fra virksomhedsbesøgene:

Besøg på S.C. Avicola , Contesti

Virksomheden er privatejet og har en fortid som kyllingefarm. I dag er der 1150 søer med produktion af ca. 19.500 stk. slagtesvin. Gården er sat til salg, uden medarbejdernes viden. Ejerne har mange forskellige aktiviteter uden for landbruget og har besluttet at afhænde alle deres landbrug. De ejede fx også den danske farm, som vi besøgte. Genmaterialet er fra Danbred og der køres intern KS med indkøbte Hampshire og Duroc orner fra Danmark. Der er 60 personer ansat, heraf en dyrlæge, ca. 12 byggefolk, 1 mekaniker. Tyve personer arbejder i staldene og resten i slagteriet og mark mv. Der arbejdes i skift af 12 timer. De ansatte har en bonusordning for at skabe motivation til forbedring af effektiviteten. Foderanlægget er et tørfoderanlæg fra Big Dutchman. Blandinger bliver optimeret af Helge Holm, konsulent i Vitfoss, der optimerer blandingerne efter dansk standard med anvendelse af majs hvede, byg, solsikke og fiskemel. Kornprisen er i Rumænien ca. 20 pct. lavere end i Danmark i gode høstår. Søerne er opstaldet i forholdsvist enkelte systemer med god plads i farestierne. I drægtighedsstalden er søerne løsgående i flokke på ca. 8 stk. Et-årige orner indkøbes og anvendes i ca. tre år hvorefter de kastreres og slages. Smågrise får efter fravæning Fluocinolon i syv dage, i flydende form via vandet, hvilket kan være en af årsagerne til den høje sundhed hos smågrisene. Kødprocenten på 59-60,2 pct. er høj efter rumænsk standard og foderudnyttelsen (0-100 kg) er på ca. 2,52

kg/kg tilvækst. Døde dyr bliver opbevaret i frysehus og afhentet efter behov. Gyllen bliver efter udskylning fra kanalerne med vand, separeret i et simpelt anlæg, hvorefter ammoniak får lov til at fordampe i store laguner, med en dybde på ca. 80 cm. Den faste del køres på marken og den flydende leveres til rensningsanlæg. Der er opbevaringskapacitet til ca. 6 måneder. Der er gødningsaftaler med lokale landmænd på ca. 600 ha. De betaler dieseludgiften for at få kørt gødningen ud. Bedriften har eget slagteri, der er placeret 70 km fra farmen. Der er ingen specielle kontrolforanstaltninger, men der er en lovgivning, der bl.a. kræver 0.85 m² pr. slagtesvin. For at udvide er gødningskontrakter, det eneste der skal være i orden. Der slagtes ved 105 kg, men det er en konsekvens af manglende plads. Den ideelle vægt, vil være ca. 110 kg. Der er indkøbt en lastbil fra Danmark, der både har vand og foderfaciliteter ombord. Der sælges halve slagtekroppe fra slagteriet til supermarkeder, bl.a. METRO.

Fodersiloerne var typisk placeret ud for hver stald. Foderet blev transporteret ud med en fodervogn. Smågrise og slagtesvin blev opstaldet i stier med 15-30 grise pr. sti. Typisk med delvist spaltegulv og højtrykskøling som styrer temperaturen og grisenes gødeadfærd. Det viste sig at være vanskeligt med udetemperaturer på op til 40° om sommeren. Farestierne var dels med fuldspaltegulv dels med delvist fast gulv.

Agri Invest A/S – investeringer i Rumænien

Kort sagt er Agri Invest A/S et aktieselskab der opkøber og dyrker jord i Rumænien. Aktieselskabet består i dag af 255 aktionærer, hvoraf ni er med i bestyrelsen, og aktiekapitalen er på 320 millioner kroner (360 millioner kroner er indbetalt). Selskabet ejer det rumænske selskab Agroconsortium der opkøber jorden i Rumænien. Richard Duus er ansat som direktør for dette. Agri Invest A/S har følgende visioner: 1) Gøre deres aktionærer velhavende, 2) Dyrke 14.000 – 16.000 ha jord i Rumænien (mål år 2013), 3) Eje jorden (ikke leje) og 4) Få planteavlen til at fungere optimalt - starte et effektivt plantebrug op med gode tal på bundlinien.

I dag ejer selskabet 3.000 ha jord i den østlige del af Rumænien, 3.000 ha jord nær Bukarest og 4.260 ha i nærheden af grænsen til Serbien – i alt 10.260 ha jord. Primært vil de dyrke majs, hvede og raps på disse jorder. Maskinerne køber selskabet i udlandet og de har besluttet kun at bruge nye maskiner til at opdyrke og drive jorden i Rumænien. Der er bestilt for 19 millioner kroner maskiner til hver af de tre ovenstående sites. Til hver site er der oprettet et selskab for at kunne søge landbrugsstøtte i Rumænien. Selskabet har foreløbigt ansat to personer (danskere) til at drive et site hver, og de planlægger at ansætte en tre til fire unge driftsledere til at drive den sidste site. Danskerne skal fungere som instruktører for de rumænske arbejdere.

Rumænien er ifølge Richard Duus et godt land at investere i: Der er rigtig meget god landbrugsjord og det ligger perfekt placeret i forhold til resten af Europa – billig fragt. Det er dog ikke helt let at opkøbe landbrugsjord i Rumænien, da jorden er delt op i mange små jordlodder. Selskabet er nødt til at have rumænske agenter ansat, som kender det rumænske system, der er plaget af bureaukrati, og som har kontakten til lokalbefolkningen. Det tager derfor tid, at få opkøbt større sammenhængende arealer. Derfor er det også nødvendigt at vinde den lokale befolknings tidlige og ikke mindst den lokale borgmester med fx penge til lokale fester, etablering af legepladser osv.

Kødforædlingsfabrik i Bukarest

Vi besøgte kødforædlingsfabrikken Integra. Direktør, stifter og medejer Lucian Stăncescu tog imod og orienterede om sig selv og fabrikkens forhistorie. Stăncescu startede karrieren som kødgrossist, og havde grundlæggende god succes med eksport til det meste af Europa, Nordafrika og Mellemøsten.

Nedbrydningen af de sovjetiske samarbejdsmodeller medførte dog, at man i 1995 sendte det sidste togtræk kød til Moskva. Samtidig var Verdensbanken ikke tilfreds med privatiseringsraten og under trussel om fjernelse af alle kreditter, satte det rumænske styre en voldsom, total og ukontrolleret privatiseringsbølge i gang, der samlet set ødelagde den rumænske kødproduktion og – forædling.

Heraf fulgte en u hensigtsmæssig tilbagedragelse af jord til de oprindelige ejere (se herom andetsteds i denne rapport), hvor bl.a. hele kødsektoren brød sammen. Rumænien gik fra at være nettoeksportør af kød til i dag at være afhængig af kødimport. Således importeres langt de fleste af Integras råvarer, idet udbuddet af svinekød fra rumænske slagterier ikke er tilstrækkeligt i mængder såvel som kvalitet.

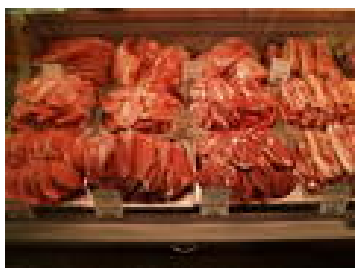
Integras produktion baseres for 90 pct. vedkommende på svinekød, mens de resterende 10 pct. er lam, der især til påske er i vælten, og oksekød.

Integra er øjensynligt en absolut moderne fabrik, og man er især stolt af sine ferske produkter pakket i beskyttet atmosfære, hvilket de rumænske veterinærmyndigheder i starten var noget skeptiske overfor.

Stăncescu vil gerne skabe forretninger til gavn for sig selv, men også det rumænske samfund. Han har således etableret en retroslagter- og delikatessebutik ved sin fabrik, der i stil skal minde om Rumæniens gode tid i mellemkrigsårene. Skulle denne butik blive en succes, så kunne det da godt ende med en kæde?! Dernæst er der etableret en udmærket grillbar på opfordring af de øvrige fabriksejere i området.

Stoltheden er åbenbar og berettiget hos Stăncescu, og lige så stolt af eget værk, ligeså forarget er han over Smithfields indtræden på det rumænske marked. Smithfield startede øjensynligt med at dumpe kød i det rumænske marked. Herefter gik man ind i primærproduktionen uden hensyntagen til lov og ret. Til sidst for at føje spot til skade har man, ifølge Stăncescu, set Smithfield markedsføre kød fra undervægtige dyr til meget lave priser, fra ejendomme under sanering for svinepest.

Stăncescu er en absolut dynamisk mand, der i starten af besøget var skeptisk tilbageholdende, men som opholdet skred frem, viste sig som en hjertelig og jovial person, da først parterne havde set hinanden an. Denne personkarakter er næppe atypisk i et land, hvor tilliden til systemet og udefra kommende er begrænset. Mistillid vil være en stor fare for enhver, der måtte forsøge etablering i Rumænien, som eksempel kan nævnes Smithfield.

Et udvalg af forskellige udskæringer. Råvarerne indkøbes som halve kroppe i Belgien, Holland, Tyskland og Østrig. Der er gamle bånd til Østrig fra det Østrig-Ungarnske rige og Transsylvanien i vest Rumænien, som dengang var en del af dette rige.

Jantzen Development

Da rumænsk landbrug er spredt på utallige meget små landbrug, uden en egentlig matrikulering, er der skabt basis for firmaer, der søger at opkøbe jord til sammenlægning, for efterfølgende at sælge disse arealer videre med fortjeneste, og et af disse firmaer er Jantzen Development, et danskejet selskab, som opererer i en række østeuropæiske lande.

I Rumænien har selskabet etableret eget kontor i Bukarest. På dette kontor er der i øjeblikket ansat 14 personer, fordelt på jurister, landmålere og almindelige kontoruddannede.

Når firmaet starter et projekt, gælder det om at få skabt kontakt til så mange af jordejerne som overhovedet muligt og sørge for at få dem til at sælge. Til dette arbejde bruges lokale agenter, og når salgsaccept er opnået, tages sælger med til det lokale kontor for dels at få underskrevet salgsaftaler, men også betale sælger kontant. Når det således er lykkedes at købe et passende stort antal hektarer i et område, starter opmåling og matrikulering af arealerne således, at en egentlig matrikulering kan finde sted, også for dem som ikke ønsker at sælge.

Når det således er lykkedes at samle tilstrækkeligt store arealer videresælges disse i et færdigt projekt evt. med driftsaftale for de første fem år. I projekterne er der normalt inkluderet maskinpark og servicefaciliteter. Det nyeste projekt i Rumænien, beliggende ved Cocora, blev præsenteret.

Agro Cocora

Agro Cocora var målet for studieturens sidste besøg. Agro Cocora var tidligere et statsbrug, der dyrkede 60.000 hektar med hvede, majs, solsikke og raps. Efter statsbrugets fald blev det tidligere Agro Cocora oprettet som et aktieselskab, der ejer 1.100 hektar samt fire bygningsanlæg.

Agro Cocora er i dag et spændende dansk investeringsprojekt i et af de mest frugtbare områder af Rumænien. Projektet kommer til at omfatte en nyetableret landbrugsbedrift med 6.000 hektar jord, hvoraf de 5.000 hektar vil ejes af selskabet. Cirka 2.500 hektar af jorden ejes allerede i dag, og den resterende del erhverves løbende over de næste 24 måneder.

Høstudbyttyerne er gennemsnitligt på nuværende tidspunkt; raps 25 hkg/ha, hvede 35 hkg/ha, solsikke 16 hkg/ha, 60 hkg/ha majs. I fremtiden forventes der højere høstudbyttyer på grund af forbedrede dyrkningsmetoder og mere optimal gødsning.

Foruden opkøb af jorden, bygges der:

- 3.500 m² maskinhal
- 2.600 m² lagerhal
- 10 siloer à 3.000 tons
- 4 siloer à 500 tons
- Korngrav til 100 tons korn
- Korntørreri, 50 tons/time
- Kornrenser, 100 tons/time

Det er Jantzen Development, der står for investeringsprojektet med en række danske aktionærer der har skudt penge i Agro Cocora. Den samlede finansiering for projektet er på 327 millioner kr.

Det jord, som danske firmaer går efter at opkøbe, er typisk god jord med et stort dyrkningspotentiale. Jordstykkerne ligger i store flade arealer og er velegnede til en rationel dyrkning med store maskiner. Største usikkerhed er om der kommer nedbør nok det pågældende høstår. Nedbøren i Rumænien varierer fra 350-550 mm. Nedbøren er således mindre end i Danmark og fordampningen er noget større med de høje sommertemperaturer. Landskabet så i det hele taget noget tørt ud første uge i september, hvor turen fandt sted. Når maskinerne kører udover markerne støver det så meget, at det ligner enorme brande eller ørkenstorme.

Bilag Turens program

Sunday, 31 August 2008 10.45 – 12.00 Billund – Amsterdam KL 1344

12.55 – 16.40 Amsterdam – Bucharest KL 1359

Mrs Cristina Helweg-Larsen will meet the group in the airport and will be our interpreter in Rumanian-Danish during our stay.

Bus from airport to **Unique Hotel**

Piata Romana

Caderea Bastiliei St 35

RO 35, Dis Bucharest

Phone: +40 213 194 591

Fax: +40 213 194 591

Evening

Walk in Central Bucharest

Dinner at a local restaurant

Monday, 1 September 2008

08.00 Bus to "S.C. Avicola", Contesti

(130 km W of Bucharest)

Judetul Arges

115 200 Contesti

Phone: +40 248 670 984

Mobile: +40 722 215 840

10.00 – 14.00 Visit to "S.C. Avicola"

Director Razvan Bleau

14.00 – 16.30 Bus to Bucharest, Unique Hotel

16.30

Orientering om Agriinvest A/S investeringer i Rumænien

Adm. dir. Richard Duus

Mobil: + 45 2088 9910

Tuesday, 2 September 2008

08.00 – 12.00 Meeting room at Unique Hotel

1. Introduction to Romania

Ambassador Ulrik Helweg-Larsen

2. Romanian Agriculture

Commercial Officer Razvan Stroe

3. Status for implementation of EU support schemes

Commercial Officer Razvan Stroe

12.00 – 13.00 Lunch

13.00 – 17.00 Visit to a slaughterhouse in Bucharest

Director Lucian Stancescu

Integra s.r.l.

Str. Cartierului nr. 2,2a,2b

077045 Chitilia

Judetul Ilfov

E-mail: Lucian@integrasri.ro

Mobil: + 40 744 64 64 77

Wednesday, 3 September 2008

08.00

Bus from Unique Hotel to "SC Danbred Arges SRL"

(100 km W of Bucharest)

Complexi Porci

COM Slobocin

117660 Jud Arges

Phone: +40 720 385 242

Mobile: +45 2424 0537

10.00 – Visit to Laurids Søndergaard and Martin Agerskovs farm

Laurids Søndergaard and Martin Agerskov

- Detailed information about production

- Laurids and Martin will prepare some tasks to be solved by the guests

- Visit to a nearby situated Monastery

- Evening meal

- Home to bed

Thursday, 4 September 2008

08.00 – 11.00 Sightseeing in Bucharest

Visit to supermarkets

Cristina Helweg-Larsen

11.00 – Visit to University of Agronomic Science and Veterinary Medicine

Marasti Blvd 59

011 464 Bucharest

Phone: +40 740 114 403 (Professor Gina Fintimeru)

Lectures:

1. Short introduction to the University

2. General overview of agricultural education
  3. Overview of agricultural advisory service in Romania
- Rector Ioan Alecu
Meal in the University Restaurant

Friday, 5 September 2008

08.00 Departure for Jantzen Developments office in Bucharest

Jantzen Development S.R.L.
Calea Floreasca 133-137,6
Sector 1
014456 Bucharest
Phone: +40 21 409 2980
Fax : +40 21 409 2989

08.30 – 10.00 Introduction to Jantzen Development

Director Morten Sørensen

10.00

Bus to "Agro Cocora"
(50 km NE of Bucharest)

11.30 – 13.30 Visit "Agro Cocora"

Director Morten Sørensen

13.30 Bus to the airport

17.40 – 19.35

Bucharest – Amsterdam KL1360

20.35 – 21.45

Amsterdam – Billund KL 1349